

ภาษาคน ภาษาธรรม

พุทธทาส อินทปัญโญ

ชาตกาล ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ

เฉลิมฉลองในวาระที่องค์การยูเนสโก แห่ง สหประชาชาติ ยกย่องให้
ท่านพุทธทาสภิกขุ เป็นบุคคลสำคัญของโลก ประจำปี ๒๕๕๙ - ๒๕๕๐

ภาษาคน ภาษาธรรม

พุทธทาสภิกขุ

สถาบันหนังสือธรรม

จัดพิมพ์เพื่อร่วมอนุรักษ์และเผยแพร่สัจธรรมที่ดีที่สุด

การพิมพ์หนังสือธรรมเป็นอนุสรณ์และที่ระลึก นอกจากเป็นการจัดทำสิ่งซึ่งมีประโยชน์ที่คงอยู่ยืนนานแล้ว ยังเป็นการบำเพ็ญธรรมทาน ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นทานอันยอดเยี่ยมอีกด้วย ผู้ปฏิบัติเช่นนี้ชื่อว่าได้แสดงออกซึ่งญาติธรรม พร้อมไปกับการได้มีส่วนร่วมในการเผยแพร่ธรรม อันจะอำนวยประโยชน์ที่แท้จริงแก่ประชาชน

ท่านที่ประสงค์จัดพิมพ์หนังสือธรรมะเพื่อเป็นที่ระลึกในทุกโอกาสของงานประเพณี อันเป็นการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์สูงสุด โปรดติดต่อ ธรรมสภา เลขที่ ๑/๔-๕ ถนนบรมราชชนนี ๑๑๔ เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐ โทรศัพท์/โทรสาร. (๐๒) ๔๔๑๑๔๓๕, ๔๔๑๑๕๘๘, ๘๘๘๗๕๔๐, ๔๔๑๑๕๑๗

การให้ธรรมะชนะการให้ทั้งปวง การรับธรรมะและนำไปปฏิบัติย่อมชนะการรับทั้งปวงเช่นกัน

คำนำ

คนไม่สนใจธรรมะเพราะมองว่าเป็นของเก่าคร่ำครึ เข้าใจยาก มีภาษาลึกซึ่ง เหตุเพราะรู้แต่ “ภาษาคน” ซึ่งเป็นภาษาโลก ๆ ที่ใช้พูดกันอยู่ทุกวัน พอได้ฟัง “ภาษาธรรม” ซึ่งแตกต่างจากภาษาพูด ก็ไม่อาจเข้าใจได้ เพราะเป็นไปในทางนามธรรม คนเช่นนี้จึงฟังธรรมะได้ถึงขั้นที่จะดับทุกข์ได้จริง ๆ ไม่เข้าใจ ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

มีพุทธภาษิตกล่าวว่า “อุปปมุตโต อุโภ อตถเถ อธิคณฺหาติ ปณฺฑิตโต : ผู้ที่เป็นบัณฑิตย่อมถือเอาอรรถทั้งหลาย ทั้งสองด้านได้” เมื่อทำได้ดังพุทธภาษิตนี้ ก็สามารถที่จะเข้าใจในธรรมะถึงขั้นโลกุตตระ ที่สามารถดับทุกข์ได้จริง

“ภาษาคน ภาษาธรรม” เป็นเอกสารชุดมองด้านใน อันดับที่ ๑ ของ ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ที่ได้แสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๒๐ ซึ่งธรรมสภาได้รับความเมตตาจาก ท่านอาจารย์วิโรจน์ ศิริอัฐ ประธานมูลนิธิเผยแผ่ชีวิต ประเสริฐ (ผชป.) มอบให้จัดพิมพ์เผยแผ่ ด้วยเล็งเห็นว่าเอกสารชุดนี้มีค่ายิ่งทั้งในทางธรรมะและประวัติศาสตร์

ธรรมสภามีความภูมิใจอย่างยิ่ง ที่ได้มีส่วนร่วมอนุรักษ์และร่วมเผยแผ่สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับชีวิต เพื่อให้ทุกชีวิตได้พบกับวิธีการดำเนินชีวิต อันประเสริฐ สมดังเจตนารมณ์ของท่านเจ้าคุณหลวงพ่อพุทธทาส และมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ (ผชป.)

ด้วยความสุจริต หวังดี

ธรรมสภาปรารถนาให้โลกพบกับความสงบสุข

สารบัญ

๒๕๖๕

ภาษาพิลึกคือภาษาคน	๒	๑ แสงสว่าง-ความมืด	๒๕
๑ พุทธะ ธรรมะ สิ่งชะ	๔	๑ กรรม	๓๐
๑ ศาสนา	๘	๑ สรณะ	๓๑
๑ การงาน	๑๐	๑ หัวใจของพระพุทธศาสนา	๓๒
๑ พรหมจรรย์	๑๑		
๑ นิพพาน	๑๒	ภาษาคน-ภาษาธรรม	๓๕
๑ มรรค-ผล	๑๓	๑ กิณ	๓๕
๑ มาร	๑๔	๑ บริโภคสตรี	๓๕
๑ โลก	๑๕	๑ นอนหลับ	๓๕
๑ชาติ	๑๖	๑ การตื่น	๓๕
๑ ความตาย	๑๗	๑ การเล่น	๓๖
๑ ชีวิต	๑๘	๑ นางฟ้า	๓๖
๑ คน	๑๙	๑ หญิงกับชาย	๓๗
๑ พระเจ้า	๑๙	๑ สมรส	๓๗
๑ อบาย-นรก	๒๐	๑ พ่อแม่	๓๘
๑ เดรัจฉาน-เปรต-อสุรกาย	๒๑	๑ เพื่อน-ศัตรู	๓๙
๑ สวรรค์	๒๔	๑ ของเหม็นคาว เหม็นเน่า	๔๐
๑ น้ำอมฤต	๒๕	๑ การหัวเราะ	๔๑
๑ สุนัขจิ้งจอก	๒๖	๑ การร้องเพลง-การเต้นรำ	๔๒
๑ ความหยุด	๒๘	๑ กิณ	๓๕

ภาษาคน ภาษาธรรม

พุทธทาสภิกขุ

...เพราะคนจมนุดอยู่ในโลกเหมือนหนอน
จมอยู่ในคูด จึงรู้แต่ภาษาคน ไม่รู้ภาษาธรรม เพราะ
ว่ามีจมนอยู่แต่ในโลก เหมือนหนอนจมอยู่ในคูด
เหมือนไส้เดือนจมอยู่ในดิน เหมือนปลาจมอยู่ในน้ำ
เหมือนนกไม่เห็นฟ้า ดังนั้น คนจึงไม่รู้ภาษาธรรม คน
รู้แต่ภาษาคน เลยฟังภาษาธรรมไม่ถูก...

พิธีกรรมเทศนาในวันนี้เป็นธรรมเทศนาพิเศษ ดังที่ท่านทั้งหลายก็เห็นได้อยู่แล้ว อาตมาได้พิจารณาแล้วว่า จะแสดงด้วยเรื่องอะไรดี ในที่สุดก็มามองเห็นว่า ข้อที่ท่านทั้งหลายส่วนมากไม่เข้าใจในธรรมะอันลึก ซึ่งแสดงอยู่แล้วเป็นอันมาก ได้ยินได้ฟังกันอยู่เป็นอันมากก็ยังไม่เข้าใจเกิดความสงสัยขึ้นว่า ข้อนี้เป็นเพราะเหตุไร ค้นไปค้นมาในที่สุดก็พบว่า เนื่องด้วยคนเราโดยมาก รู้แต่ภาษาธรรมดา คือ ภาษาชาวบ้านพูด หรือ เรียกว่า ภาษาคนธรรมดา ไม่ค่อยจะรู้ภาษาธรรมะและไม่เคยคิดว่ามีภาษาอีกภาษาหนึ่งซึ่งแตกต่างแทบจะตรงกันข้ามก็มีนั่นเป็นภาษาธรรมะ

ต้องรู้จักแยกแยะ

ระหว่างภาษาคน-ภาษาธรรม

จงกำหนดจดจำไว้ให้ดีว่าภาษาคนนั้นเป็นอย่างหนึ่ง ภาษาธรรมะนั้นเป็นอย่างหนึ่ง ภาษาคนก็คือภาษาโลก ๆ ภาษาของคนที่ไม่รู้ธรรมะพูดกันอยู่ ตามภาษาคนที่ไม่รู้ธรรมะ ภาษาของคนที่ไม่รู้ธรรมะนี้เรียกว่าภาษาคน ส่วนภาษาธรรมะนั้นเป็นภาษาที่คนเหมือนกันพูด แต่ว่าได้เห็นธรรมะในส่วนลึก หรือเห็นธรรมะที่แท้จริง แล้วพูดไปด้วยความรู้สึกลึกซึ้งนั้น จึงเกิดเป็นภาษาธรรมะขึ้นมา ไม่เหมือนภาษาคน นี้เรียกว่า ภาษาธรรมะ

ภาษาจึงมีอยู่เป็น ๒ ภาษา คือ ภาษาคนอย่างหนึ่ง และ ภาษาธรรมอย่างหนึ่ง ภาษาคนนั้นเขาไปตามทางของวัตถุตาม ทางที่รู้สึกได้ตามคนธรรมดา รู้สึก และอาศัยวัตถุเป็นพื้นฐาน ไม่ได้อาศัยธรรมะเป็นพื้นฐาน จึงพูดแต่เรื่องวัตถุพูดแต่เรื่องโลก พูดแต่เรื่องที่ได้เห็นได้ด้วยตาตามธรรมดาสามัญชน

ส่วนภาษาธรรมะนั้นเป็นไปในทางนามธรรมที่ไม่เห็นตัว ไม่ได้เนื่องด้วยวัตถุ ต้องมีปัญญาเห็นนามธรรมเหล่านั้นแล้ว จึงจะพูด เป็นและให้ความหมายเป็น จึงพูดกันอยู่แต่ในหมู่ผู้เห็นธรรม นี้ เป็นภาษาธรรมะ ภาษาธรรมะที่เหนือไปจากวัตถุ

ภาษาฟิสิกส์ คือ ภาษาคน

ถ้าพูดอย่างภาษาสมัยใหม่ก็จะพูดว่าเป็นภาษาทาง physics ซึ่งอาศัยวัตถุเป็น physical way of speaking คือพูดไปตาม แบบตามวิธีของฝ่าย physics ที่นี้ที่ตรงกันข้ามนั้นเป็น meta-physics คือ นอกเหนือที่วิชา physics จะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยได้ อย่างนี้ เรียกว่า meta-physics มีวิธีพูดเป็น meta-physical way of speaking ของมันเอง ฉะนั้น จึงเรียกสั้นๆ ว่า มีภาษา physics กับภาษาที่เหนือ physics

ภาษา physics ก็คือ ภาษาโลก ภาษาคนที่พูดกันอยู่ตาม ธรรมดา ที่อาศัยวัตถุเป็นพื้นฐาน

ส่วนภาษา meta-physics ต้องอาศัยนามธรรมเป็นพื้นฐาน ต้องเคยรู้ต้องเคยศึกษา ต้องเคยเข้าใจ ไม่ต้องอาศัยวัตถุเป็นพื้นฐาน แต่อาศัยนามธรรมพวก abstract ต่างๆ เป็นพื้นฐาน

หวังว่าท่านคงจะเข้าใจในความแตกต่างของภาษาคนกับภาษาธรรมขึ้นบ้างแล้ว

อาตมาจะชี้ต่อไปว่าเพราะรู้แต่ภาษาคนนี่เองไม่รู้ภาษาธรรมะ จึงฟังธรรมะแท้ๆ ไม่เข้าใจ คือ ธรรมะในชั้นสูง ธรรมะในชั้นโลกุตระที่จะดับทุกข์ได้จริงนั้น ฟังไม่เข้าใจ เพราะรู้แต่ภาษาคนไม่รู้ภาษาธรรม

นี่ เพื่อจะเปรียบเทียบให้เห็น ก็ต้องยกมาทั้งภาษาคนและภาษาธรรมควบคู่กันไปทีเดียว ขอให้สนใจในนิเชปบท ที่ได้ยกขึ้นไว้ข้างต้นว่า

อนุปมตโต อุโก อตฺเต อริคณฺหาติ ปณฺชิตโต

แปลว่า ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้น ย่อมถือเอาอรรถทั้งหลายทั้งสองด้านได้

อตฺตภาสิสมยาธิโร ปณฺชิตโตติ ปุจฺจตฺติ

แปลว่า เป็นคนฉลาดรู้พร้อมซึ่งอรรถทั้งหลายแล้ว เขาก็เรียกว่าเป็นบัณฑิต

นี่เป็นหลักทั่วๆ ไป ที่จะใช้ในทางธรรมะชั้นสูงก็ได้ ชั้นต่ำก็

ได้ แม้จะใช้กับเรื่องภาษาพูดก็ได้ เพราะมีคำจำกัดชัดอยู่ว่า อุโบ
อตฺตเถ คือ ซึ่งความหมายทั้งสอง หรือซึ่งอรรถะทั้งสอง ถ้าเป็นคน
ฉลาดต้องถือเอาความหมายหรืออรรถะได้ทั้งสองฝ่ายหรือสองอย่าง
ไม่ใช่ถือเอาได้แต่อย่างเดียว เช่น ถือเอาแต่ในความหมายในทาง
ภาษาคนได้ แต่ไม่ถือเอาความหมายในทางภาษาธรรมะได้ อย่าง
นี้ก็ต้องเรียกว่าไม่ใช่บัณฑิต ไม่ใช่คนฉลาด เพราะพระพุทธเจ้า
ท่านได้ตรัสไว้ว่า ถ้าเป็นคนฉลาดต้องถือเอาอรรถะทั้งหลายได้
ทั้งสองฝ่ายนั่นเอง เราต้องเป็นคนไม่ประมาท ขยันศึกษา ถือเอา
อรรถทั้งสองฝ่ายให้ได้ คือ ทั้งฝ่ายภาษาคนและฝ่ายภาษาธรรม
ซึ่งจะได้เปรียบเทียบให้เห็นต่อไป ขอให้ตั้งใจฟังให้ดีสักหน่อย

พุทธะ

คำแรกที่อาตมาจะยกเอามาเป็นตัวอย่างก็คือคำว่า ‘พุทธะ’
คำว่า ‘พุทธะ’ ก็แปลว่า พระพุทธเจ้า ท่านทั้งหลายก็รู้ที่อยู่แล้ว
พุทธะในภาษาคน หมายถึงองค์พระพุทธเจ้าเนื้อหนังของท่าน
ร่างกายของท่านที่เกิดในประเทศอินเดียเมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว
นิพพานแล้ว เผลอไหม้ไปหมดแล้ว นั่นพุทธะภาษาคน

พุทธะภาษาธรรมนั้น หมายถึง ตัวธรรมะแท้ที่พระพุทธองค์
ตรัสว่า ‘ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้น
เห็นธรรมะ ผู้ที่ไม่เห็นธรรมะนั้น แม้จะจับจิวรของตถาคตอยู่แท้ๆ

ก็ไม่เชื่อว่าเห็นตถาคตเลย”

ลองคิดว่าธรรมะในที่นี้คืออะไร ? ธรรมะในที่นี้ คือ สิ่งที่เป็นนามธรรม ไม่เป็นตัวเป็นตน ไม่ใช่เนื้อหนัง แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า นั่นแหละคือตัวตถาคต องค์ตถาคต ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นตถาคตผู้นั้นเห็นธรรมะไม่เห็นธรรมะก็ชื่อว่าไม่เห็นตถาคต เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าในภาษาธรรมะนั้น คือ ตัวธรรมะที่ทำบุคคลให้เป็นพระพุทธเจ้า คือ ถ้าเห็นแล้วจึงได้ชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้าตัวจริง เห็นแต่เนื้อหนังของท่านไม่เชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้าและไม่สำเร็จประโยชน์อะไร

คนเป็นอันมากในครั้งพุทธกาลไม่ชอบพระพุทธเจ้า คำว่าพระพุทธเจ้า ทำร้ายพระพุทธเจ้าก็มี นั่นเขาเห็นเนื้อเห็นตัวท่านก็ไม่เข้าใจท่าน เพราะนั่นเป็นพระพุทธเจ้าส่วนเปลือก ส่วนภาษาคคน พระพุทธเจ้าเนื้อแท้ ภาษาธรรมะนั้นคือ ธรรมะในจิตของท่านที่ทำให้บุคคลเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา อย่างที่พระพุทธองค์ตรัสว่า

“ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเป็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรมะ”

นี่คือพระพุทธเจ้าในภาษาธรรมะ หรืออีกอย่างหนึ่งพระพุทธองค์ตรัสว่า

“ธรรมวินัยที่ได้แสดงแล้ว บัญญัติแล้วนั้นจักอยู่เป็นศาสดาแห่งพวกเธอทั้งหลายในกาลเป็นที่ล่วงลับไปแห่งเรา”

หมายความว่าพระพุทธรูปองค์นั้น ไม่ได้ดับหายไป ไม่ได้สูญไป ดับหายไปแต่ร่างหรือเปลือก พระศาสดาองค์แท้คือธรรมวินัยนั้นยังอยู่ อย่างนี้เรียกว่าเห็นพระพุทธรูปเจ้าในภาษาธรรมะ

สรุปความว่า พระพุทธรูปเจ้าภาษาคนนั้น หมายถึงตัวคน พระพุทธรูปเจ้าภาษาธรรมะนั้นหมายถึง ธรรมะที่ทำให้ความเป็นพระพุทธรูปเจ้า

ธรรมะ

มาถึงคำที่สอง คือ คำว่า ธรรม หรือ ธุมม พระธรรม คำว่า พระธรรม ภาษาเด็ก ๆ ก็หมายถึง พระคัมภีร์ หนังสือหนังสือ ที่เรียกกันว่า พระธรรมอยู่ในตู้ หรือว่าเสียงที่ใช้แสดงธรรม ดังที่กล่าวออกเสียงอยู่เดี๋ยวนี้ว่านี่คือตัว ธรรม พระคัมภีร์เป็น ตัวธรรม เสียงเทศน์เป็นตัวธรรม อย่างนี้เป็นต้น ธรรมะอย่างนี้เป็นภาษาคน ภาษาคนโง่ ภาษาคนที่ยังไม่เห็นธรรมะเรียกว่า ภาษาคน

ธรรมะในภาษาธรรมะนั้นก็คือ ธรรมะที่เป็นอันเดียวกันกับ พระตถาคต ผู้ใดเห็นธรรมะ ผู้นั้นเห็นตถาคต ผู้ใดเห็นตถาคต ผู้นั้นเห็นพระธรรม ธรรมะจริงในภาษาธรรมะนั้นอยู่ที่นั่น

หรือถ้าจะให้จำแนก คำว่า 'ธรรม' ในภาษาบาลีนั้น หมายถึง สิ่งทีละเอียด ลึกซึ่งหลายอย่างหลายประการรวมกัน ที่เรียกว่า ธรรมชาติ ไม่มีเวลาที่จะจาระไนโดยละเอียดจะกล่าวแต่หัวข้อว่า

- ตัวธรรมชาติแท้ ๆ นั้น ก็เรียกว่า ธรรมะ
- กฎเกณฑ์ของธรรมชาตินั้น ก็เรียกว่า ธรรมะ
- หน้าที่ที่มนุษย์จะต้องประพฤติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาตินั้น ก็เรียกว่า ธรรมะ
- ผลอันใดเกิดขึ้นมาจากการประพฤติปฏิบัติ ถูกต้องตามธรรมชาตินั้น ก็เรียกว่า ธรรมะเหมือนกัน

ธรรมะมีความหมายกว้างขวางอย่างนี้ ไม่ใช่เป็นเพียงหนังสือ คัมภีร์ไบเบิล หรือเสียงเทคน์

คำว่า 'ธรรม' ในภาษาธรรมหมายถึง นามธรรมที่เป็นธรรมะที่กว้างขวาง ที่ลึกซึ้ง ที่หมายถึงทุกๆ สิ่งที่เราเข้าใจได้ยากก็มี เข้าใจได้ง่ายก็มี

สังฆะ

คำถัดไป คือ คำว่า 'สังฆะ' หรือ พระสงฆ์ คำว่าพระสงฆ์ ในภาษาคน หมายถึง ตัวนักบวชเหลืองๆ แดงๆ พันพันทั่วๆ ไป นี่คือ พระสงฆ์ในภาษาคน ภาษาคนโง่ที่ยังไม่เห็นธรรมะ ส่วน พระสงฆ์ในภาษาธรรมะนั้น หมายถึง ธรรมะอีกเหมือนกัน คือ ธรรมะหรือคุณธรรมทุกชั้นตอน ที่มีอยู่ในจิตใจของนักบวชผู้มีคุณธรรม นักบวชคนไหนมีคุณธรรมอยู่ในใจ ไม่ใช่เป็นนักบวชแต่เปลือก

คุณธรรมที่มีอยู่ทุกชั้นทุกตอนในจิตใจของนักบวชนั้น เรียกว่า พระสงฆ์

พระสงฆ์ภาษาธรรมะ หมายถึง คุณธรรม หรือพระธรรมอีกเหมือนกัน พระสงฆ์ภาษาคน หมายถึง ตัวนักบวช พระสงฆ์ภาษาธรรมะ หมายถึง คุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของคน อย่างที่เราเรียกว่า พระสงฆ์มี ๔ โสดา สกิทาคา อนาคตา และอรหันต์ นี้ก็หมายถึงคุณธรรม ไม่ได้หมายถึงตัวคน เพราะเปลือกหรือตัวคนนั้นมันเหมือนๆ กันหมด ไม่ว่าของใคร ผิดกันแต่คุณธรรมในใจที่ทำให้เป็นพระโสดา สกิทาคา อนาคตา และ อรหันต์ขึ้นมา เราควรรู้จักพระสงฆ์ในภาษาธรรมกันเสียบ้าง

ศาสนา

คำว่า 'ศาสนา' หรือ พระศาสนา คำว่า ศาสนา ในภาษาคน หมายถึง โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ผ้ากาสาวพัสตร์เหลืองอร่ามไปหมด มีเจดีย์สะพรั่งไปหมดมีโบสถ์สะพรั่งไปหมดก็ว่า พระศาสนา เจริญแล้วเว้ย! นี่พระศาสนาในภาษาคน

ส่วนคำว่า ศาสนาในภาษาธรรมนั้น หมายถึงตัวธรรมะที่แท้จริง ที่เป็นที่พึ่งแก่มนุษย์ได้จริง ธรรมะใดเป็นที่พึ่งแก่มนุษย์ได้จริงดับทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้จริง ธรรมะนั้นคือ ศาสนา คือ สิ่งที่เราเรียกว่าศาสนาในภาษาธรรมะ ถ้าศาสนาเจริญ ก็หมายความว่า มีคุณ

ธรรมที่ดับทุกข์ได้จริง แพร่หลายทั่วไปในหมู่มนุษย์ นี้เรียกว่า ศาสนาเจริญ ไม่ใช่เพียงแต่รุ่งเรืองไปด้วยผ้ากาสาพัลลภ แล้วก็เรียกว่าศาสนาเจริญก็หาไม่

ศาสนาภาษาคน หมายถึง โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ผ้ากาสาพัลลภ เป็นต้น ศาสนาภาษาธรรม หมายถึง ธรรมะที่เป็นที่พึ่งแก่ มนุษย์ได้จริง

หรือจะเขยิบให้ใกล้เข้ามาอีกหน่อยหนึ่ง คำว่า 'ศาสนา' แปลกันว่า คำสั่งสอน คนโดยมากก็เอาคำสั่งสอนเป็นตัวศาสนา ถ้ามีการเรียนการสอนที่เจริญแล้วก็เรียกว่าศาสนาเจริญ นี้ก็ถูกเหมือนกัน แต่น้อยเกินไป คือ ถูกแต่ตามตัวหนังสือ ศาสนาที่แปลว่า คำสั่งสอน นี้เป็นภาษาคนไม่ใช่ภาษาธรรม

ศาสนาที่เป็นภาษาธรรมะนั้น คือ ตัวพรหมจรรย์ คือ การประพฤติปฏิบัติลงไปจริงๆ ตามทางธรรม เป็นพรหมจรรย์ ที่มีความมั่งคั่งในเบื้องต้น พรหมจรรย์ที่มีความมั่งคั่งในท่ามกลาง และพรหมจรรย์ที่มีความมั่งคั่งในเบื้องปลาย เหมือนที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสสั่งภิกษุ ๖๐ รูป ว่า

"จงไปประกาศพรหมจรรย์แก่ชาวโลก จงไปประกาศพรหมจรรย์ให้ถึงดวงมั่งคั่งทั้งเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องปลาย"

'พรหมจรรย์' ในที่นี้ ท่านหมายถึงการประพฤติปฏิบัติที่ดับทุกข์ได้จริง งามในเบื้องต้น ก็คือ การศึกษาเล่าเรียน งามใน

ท่ามกลาง ก็คือ การปฏิบัติ งามในขั้นปลายสุดท้าย ก็คือผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงๆ นี่คือนิพพานธรรมที่เป็นตัวศาสนาตามภาษาของธรรมะ

ศาสนาในความหมายภาษาคนหมายถึง ตัวคำสั่งสอน แต่ศาสนาภาษาธรรม หมายถึง ตัวพรหมจรรย์ที่งดงามในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และเบื้องปลายดังที่กล่าวมาจึงต่างกันมาก

การงาน

พิจารณากันให้ละเอียดลงไปจนถึงคำที่เกี่ยวข้องกับเราเป็นประจำวัน เช่น คำว่า 'ทำการงาน' หรือ 'การงาน' ภาษาคน การงานหมายถึง อาชีพที่ทำด้วยความจำเป็น ไม่ทำไม่ได้ มันบังคับให้ทำ เพื่อเอามาเลี้ยงปาก เลี้ยงท้องบ้าง เพื่อเสวยกามารมณ์บ้าง อาชีพที่ทำไปด้วยความจำเป็นนี้เรียกว่า การงานในภาษาคน

ส่วนการงานในภาษาธรรมนั้นหมายถึง กัมมัฏฐาน คือการปฏิบัติธรรม หรือตัวการปฏิบัติธรรมนั่นเอง เป็นตัวการงาน

จะเปรียบเทียบให้เห็นยิ่งขึ้นไปคนธรรมดาหรือคนไม่เห็นธรรม ทำการงานด้วยความจำเป็น เพื่อเลี้ยงปาก เลี้ยงท้อง เพื่อซื้อหา กามคุณ แต่พระอริยบุคคลหรือคนที่เห็นธรรม ทำการงานในฐานะที่เป็น การปฏิบัติธรรม

เพราะว่าการงานนี้ต้องทำด้วยความซื่อตรง ด้วยความสุจริต ด้วยความขยัน ด้วยความแข็งขัน ด้วยความฉลาด ด้วยคุณธรรม มากมายหลายประการ จึงจะสำเร็จการงานนั้นได้ ดังนั้น การงานนี้ก็คือการปฏิบัติธรรม

ในขั้นที่ลึกลงไป ถ้าคนเราทำการงานตามหน้าที่ของตน แม้ การงานในโลก ในที่สุดการงานนั้นจะสอนให้รู้จักความจริงของ ชีวิตจิตใจ สอนให้รู้จักความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา สอนให้ บรรลุธรรมะโดยไม่รู้สีกตัว การงานในภาษาธรรมจึงหมายถึงการ ปฏิบัติธรรมที่มีอยู่เองในตัวชีวิตจิตใจนั่นเอง แม้ที่สุดแต่การที่เรา จะต้องบริหารร่างกายให้เป็นสุข ให้สะอาด ให้เรียบร้อย นี่ก็เป็น การปฏิบัติธรรมก็ต้องทำด้วยจิตใจที่ดีที่ฉลาดที่ขยันขันแข็งเป็นต้น

สรุปความว่า ‘การงาน’ ภาษาคนหมายถึงอาชีพที่ทำด้วยความจำเป็น การงานในภาษาธรรม หมายถึงการปฏิบัติธรรม คำว่า ‘กัมมัฏฐาน’ ก็แปลว่าการงาน การปฏิบัติที่เป็นขั้นเป็นอันในทาง ธรรมะแล้ว ก็เรียกว่า ‘กัมมัฏฐาน’ ทั้งนั้น กัมมัฏฐานก็แปลว่า การงาน ‘การงาน’ ในภาษาธรรมจึงหมายถึงการปฏิบัติธรรม อยู่ในตัวมันเอง

พรหมจรรย์

จะกล่าวถึงคำว่า ‘พรหมจรรย์’ อีกครั้งหนึ่ง พรหมจรรย์

ภาษาคนภาษาชาวบ้านที่ไม่รู้อะไรในทางธรรมก็เข้าใจได้แต่เพียงว่า พรหมจรรย์ นั้นคือ เว้นจากการประพฤตินิดในทางกามของคนหนุ่มคนสาวเท่านั้นเอง

แต่คำว่าพรหมจรรย์ในภาษาธรรมนั้น หมายถึง การทำเพื่อละกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง ระบบใดระบบหนึ่งลงไปจริงๆ ด้วยความเคร่งครัดไม่ให้นักพร่อง ไม่ว่าเราจะสมทานการปฏิบัติข้อไหน ถ้าปฏิบัติลงไปให้จริงให้เคร่ง ไม่มีการบกพร่องแล้ว เรียกว่า พรหมจรรย์ทั้งนั้น มิได้หมายแต่เพียงว่า การไม่ประพฤตินิดในทางเรื่องขู้สาวของคนหนุ่มคนสาวเท่านั้นเอง นี่แหละภาษาคนกับภาษาธรรมต่างกันอยู่อย่างนี้

นิพพาน

กระโดดข้ามไปถึงคำว่า 'นิพพาน' นิพพานในภาษาคนภาษาชาวบ้าน ที่ไม่รู้อะไรก็เข้าใจว่า นิพพาน เป็นบ้าน เป็นเมือง เพราะคนเทศน์ก็มักจะเทศน์อยู่ว่า นิพพานเป็นอมตะมหานครบ้าง เป็นเมืองแก้ว กล่าวแล้ว คือ พระนิพพาน บ้าง คนที่ฟังไม่เข้าใจก็เข้าใจว่าเป็นนครเป็นบ้าน เป็นเมืองเอาจริงๆ แล้วเลยเดาต่อไปอีกชั้นหนึ่งว่า ที่นั่นมีอะไรให้สารพัดอย่าง เป็นเมืองแก้วสารพัดนึก จะนี่อะไรก็ได้ตามชอบใจตัวเอง ก็เลยอยากไปนิพพาน เพราะเป็นบ้านเป็นเมืองสารพัดนึกเช่นนั้น นี่นิพพานภาษาคน ภาษาคนโง่ ภาษาคนที่ไม่รู้ธรรมะมีอยู่มากทั่วๆ ไป แทบทุกวัดทุกวา

คำว่า 'นิพพาน' ในภาษาธรรมะนั้น หมายถึง ความดับสิ้นสุดแห่งกิเลสและความทุกข์โดยประการทั้งปวงอย่างแท้จริง เมื่อใดมีการดับแห่งกิเลส และดับความทุกข์อย่างแท้จริง เมื่อนั้นเป็นนิพพานตามมากตามน้อยตามสถานะ ถ้าหมดจนสิ้นเชิงก็เป็นนิพพานถึงที่สุด เป็นการดับเย็นแห่งความทุกข์ความร้อนแห่งไฟคือกิเลสและความทุกข์ นี่นิพพานภาษาธรรม

นิพพานภาษาคน ก็คือ เมืองแก้วสารพัดนึก นิพพานภาษาธรรม ก็คือ ความดับทุกข์สิ้นเชิงที่นี้และเดี๋ยวนี้ก็ได้ ท่านลองคิดดูเถิดว่า คนเข้าใจนิพพานอย่างไรกันโดยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนแก่ตามศาลาวัด

มรรค-ผล

มาถึงคำว่า 'มรรค-ผล' คำว่า มรรคผลนี้ชอบพูดกันติดปากแม้พวกชาวบ้าน "ทำอะไร ทำให้เป็นมรรคเป็นผล" พอประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนต้องการขึ้นมา ก็เรียกว่า "เป็นมรรคเป็นผลแล้วเว้ย!" แม้แต่เป็นเรื่องโลกีย์โลกียะของคนชาวบ้านกิเลสหนา ก็พูดว่า "เป็นมรรคเป็นผลแล้วเว้ย!" เพราะทำการทำงานนั้นได้สำเร็จตามที่ตนต้องการ นี่มรรคผลภาษาคน ความหมายอย่างนี้

คำว่า 'มรรค-ผล' ภาษาธรรมนั้น หมายถึงการทำลายความทุกข์ ทำลายกิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ได้อย่างถูกต้อง

ตามหลักธรรมะเป็นขั้นๆ ขึ้นไปทีละเดียว นี่ก็คือคำว่า มรรคผลในภาษาธรรมะ

ท่านทั้งหลายก็เคยพูดคำว่ามรรคผลกันอยู่เป็นประจำวันเมื่อไรพูดมรรคผลภาษาคน เมื่อไรพูดมรรคผลตามภาษาธรรมะหรือภาษาพระพุทธเจ้า ก็ต้องระวังให้ดี ๆ

มาร

ที่นี่ มาถึงคำที่ประหลาดต่อไป ก็คือคำว่า 'มาร' มารพญามารเป็นต้น มารในภาษาคน ก็หมายถึง ยักษ์มารที่มีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว นี่มารในภาษาคน มารในภาษาธรรมะนั้นไม่เป็นคน แต่เป็นภาวะอันหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะขัดขวางความดี ความงาม ความที่จะก้าวไปถึงความดับทุกข์ สภาพที่ขัดขวางหนทางของสิ่งเหล่านี้ เรียกว่า 'มาร' หรือถ้าจะให้เป็นตัวบุคคลกันก็เอา แต่ต้องเข้าใจให้ถูกต้อง

คำว่า 'มาร' นั้น คงจะได้ยินได้ฟังกันมาบ้างแล้วว่าลงมาจากสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตีมาผจญพระพุทธเจ้า นี่คือพญามารที่แท้จริง สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตตีเป็นสวรรค์ที่ประกอบไปด้วยกามคุณชั้นสูงสุดด้วย แล้วยังได้อย่างออกอย่างใจ มีคนคอยอำนวยความสะดวกเต็มตามความต้องการด้วย ไม่ใช่พญามารที่หน้าตาคุร้ายน่าเกลียด เทียวจับสัตว์เดรัจฉานกินเลือด ที่ปากแดง

อย่างนี้เป็นต้น นั่นเป็นมารของคนโง่ มารในภาษาคนคือคนโง่ที่ไม่รู้จักมาร

‘มาร’ ในภาษาธรรม อย่างเลวที่สุดก็หมายถึงสวรรค์หรือ
 กามคุณชั้นสูงสุด ที่เรียกชื่อว่า ‘ปรนิมมิตวสวัตตี’ และเมื่อกล่าว
 โดยทั่วไป ก็คือ สภาวะทางนามธรรมที่ขัดขวางความดี ความงาม
 ความก้าวหน้าในทางธรรมทุกชนิด นี้เรียกว่า มารในภาษาธรรมะ

โลก

พูดถึงคำว่า ‘โลก’ กันบ้าง คำว่าโลกนี้ ภาษาคนหมายถึง
 แผ่นดิน ตัวโลกนี้ จะว่าแบนหรือกลมก็ตามใจ หมายถึงตัวโลก
 แผ่นดิน นี้คำว่า ‘โลก’ ในภาษาคน

แต่ภาษาธรรมะนั้น คำว่า ‘โลก’ หมายถึง นามธรรม หรือ
 คุณธรรม หรือคุณสมบัติที่มีประจำอยู่ในโลก เช่น ความทุกข์เป็นต้น
 ความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง ความทุกข์ เหล่านี้เป็นคุณ-
 สมบัติประจำอยู่ในตัวโลก นั่นแหละคือตัวโลกในภาษาธรรมะ จึง
 กล่าวว่่า โลก ก็คือ ความทุกข์ ความทุกข์ ก็คือ โลก

อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสอธิบายสังขจีสี่ บางทีก็ใช้คำว่า ‘โลก’
 บางทีก็ใช้คำว่า ‘ทุกข์’ เป็นอันเดียวกัน เช่น พูดว่า โลก เหตุให้
 เกิดโลก ความดับสนิทของโลก หนทางให้ถึงความดับสนิทของโลก
 อย่างนี้พระพุทธองค์ทรงหมายถึงตัวทุกข์ ตัวเหตุให้เกิดทุกข์ ตัว

ความดับสนิทของความทุกข์ และวิธีหนทางทำให้ถึงความดับสนิทของความทุกข์

เพราะฉะนั้นในภาษาของพระพุทธเจ้า หรือภาษาธรรมะนั้น คำว่า 'โลก' หมายถึงความทุกข์ ทุกข์กับโลก เป็นตัวเดียวกัน

หรืออีกอย่างหนึ่ง คำว่า 'โลก' หมายถึงสิ่งที่ต่ำๆ เตี้ยๆ ไม่ลึกซึ้ง ไม่ใช่สูงสุด เราพูดกันว่าเป็นเรื่องโลกๆ ไม่ใช่เรื่องธรรมะอย่างนี้เป็นต้น นี่ก็ยังเป็นคำว่าโลกในภาษาธรรมะเหมือนกัน ไม่ใช่คำว่าโลกจะหมายถึงแต่ตัวแผ่นดินเสมอไป นั้นเป็นภาษาคน

ชาติ

เขยิบให้สูงขึ้นไปก็มาถึงคำว่า 'ชาติ' หรือความเกิด คำว่าความเกิดหรือชาติในภาษาคนนี้ หมายถึง การคลอดจากท้องแม่ คนหนึ่งก็คลอดทีเดียวเท่านั้นแล้วก็อยู่ไปจนกว่าจะตายเนาเข้าโลง ความเกิดมีครั้งเดียว เกิดจากท้องแม่อย่างนี้เป็นความเกิดตามภาษาคน

ส่วนคำว่า 'เกิด' หรือความเกิดในภาษาธรรมะนั้น หมายถึงความเกิดแห่งความรู้สึกว่า ตัวฉันหรือตัวกูก็ตามที่เกิดขึ้นมาครั้งหนึ่งๆ ในจิตใจของคนเราเป็นประจำวัน คนธรรมดาเกิดได้มากครั้ง ถ้าเป็นคนดีก็เกิดได้น้อยครั้ง ถ้าเป็นพระอรหันต์ก็ยิ่งเกิดน้อยลงไปอีก กระทั่งไม่เกิดเลย เมื่อใดเกิดความรู้สึกว่า ตัวฉัน

อย่างนั้นอย่างนี้เราๆ ขึ้นมาในใจ กระทั่งเป็นตัวกูขึ้นมาอย่างนั้น
อย่างนี้ นี่ก็เรียกว่าตัวฉันเกิดขึ้นมาคราวหนึ่งเรียกว่า ความเกิด

ความเกิดจึงเกิดได้หลายๆ ครั้ง แม้ในวันหนึ่ง คิดไปอย่าง
สัตว์เดรัจฉานก็เกิดไปเป็นสัตว์เดรัจฉานเดี๋ยวนั้นเอง คิดไปอย่าง
คนก็เกิดเป็นคนเดี๋ยวนั้นเอง คิดไปอย่างเทวดา ก็เกิดเป็นเทวดา
เดี๋ยวนั้นเอง เพราะว่าชีวิต อัดภาพ สุขทุกข์หรืออะไรเหล่านี้ ท่าน
กำหนดไว้ด้วยความเกิดขึ้นแห่งจิตขณะหนึ่งๆ เท่านั้น ฉะนั้น คำ
ว่า ความเกิดในภาษาธรรมนั้น หมายถึง เกิดแห่งความรู้สึกว่า
'ตัวฉัน' หรือ 'ตัวกู' นี่เป็นความเกิดในภาษาธรรม ความเกิดใน
ภาษาคน หมายถึง เกิดจากท้องแม่

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเรื่องความเกิดนั้น บางคราว
ก็แสดงด้วยภาษาคนก็มีเหมือนกัน ในเมื่อพูดตามธรรมดา แต่ถ้า
พูดในเรื่องธรรมะชั้นสูง เช่น เรื่องปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น แล้วคำว่า
ความเกิดนั้น ท่านพูดในภาษาธรรมะไม่ได้หมายถึงเกิดจากท้องแม่
แต่หมายถึง การเกิดขึ้นแห่งอุปาทานว่า ตัวตนหรือของตน ตัวฉัน
หรือของฉัน ตัวกูหรือของกู เป็นต้น

ความตาย

ที่นี่ ก็มาถึง 'ความตาย' ความตายภาษาคน ก็คือ ตายชนิด
ที่จะต้องเอาใส่โลงไปเผาไปฝัง แต่ความตายในภาษาธรรมะนั้น

หมายถึงความสลายแห่งความรู้สึกที่ว่า เมื่อตะกั้นั่นเอง คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นว่าเป็นตัวตน ตัวกู นั่นแหละมันสลายลงไป นี้เรียกว่า 'ความตาย' ในภาษาธรรมะ

ชีวิต

พูดถึงคำที่เรียกว่า 'ชีวิต' คำว่าชีวิตในภาษาคน ภาษาเด็ก ๆ ก็ได้ ก็คือสิ่งที่ยังไม่ตาย ยังเป็นได้ ยังเดินได้ ยังกินได้ ยังกินอาหารได้ เป็นต้น ภาษาที่ละเอียดที่สุด เช่น ภาษาชีววิทยา ก็ว่า ความสดอยู่ได้ของ nucleus ของ cell เซลหนึ่ง คือ protoplasm นั้นยังสดอยู่ยังเจริญอยู่ก็เรียกว่า 'ชีวิต' อย่างนี้นี้ก็ยังเป็นภาษาวัตถุ หรือภาษาคนมากขึ้นไปอีก

ส่วนคำว่า 'ชีวิต' ภาษาธรรมะนั้น ต้องหมายถึงสภาวะที่ไม่รู้จักตายจริงๆ คือ อสังขตธรรม คือ นิพพาน หรือ ชีวิตนิรันดรจริงๆ จึงจะเรียกว่า 'ชีวิต' เมื่อใดพูดว่าชีวิตภาษาคน ก็หมายถึงชีวิตอย่างที่เขาพูดๆ กันอยู่ เมื่อใดพูดถึงชีวิตภาษาธรรม ก็หมายถึงภาวะที่ไม่รู้จักตาย เพราะมันไม่มีความเกิด มันจึงไม่มีความตาย จึงได้แก่อสังขตธรรมทั้งหลายที่เราเรียกกันว่า นิพพาน เป็นต้น หรือในที่อื่น หรือในศาสนาอื่น เขาอาจจะเรียกว่า ชีวิตนิรันดร เป็นชีวิตที่ไม่รู้จักดับอีกต่อไป เป็นชีวิตพระเป็นเจ้า หรือชีวิตอะไรก็แล้วแต่จะเรียก นั่นแหละจึงจะเป็นชีวิตจริง หรือชีวิต

ในภาษาธรรมะ

คน

ที่นี่ ก็มาใกล้จนถึงกระทั่งถึงคำว่า ‘คน’ เราพูดกันติดปากว่า คน คน คน ทุกคนก็เป็นคน แต่ระวังให้ดีๆ นี่ก็มีอยู่ ๒ ความหมาย คำว่า คนในภาษาคนก็หมายถึง สัตว์ที่มีรูปร่างอย่างที่เราเรียกว่า ‘คน’

แต่คำว่า ‘คน’ ในภาษาธรรมะนั้น หมายถึง คุณธรรมที่เหมาะสมกับคำว่า ‘มนุษย์’ คือ คุณธรรมอย่างสูงที่เหมาะสมกับคำว่า มนุษย์ คือ มีจิตใจสูง นี้เราจะเข้าใจได้ง่ายๆ เช่น เมื่อท่านทั้งหลายบางคนไปตำเพื่อนตำฝูงว่า ‘มึงไม่ใช่คน’ นี่หมายความว่าอย่างไร เขาก็เป็นคนมีรูปร่างเหมือนคนที่ตำเขานั้นเอง แต่ทำไมไปหาว่าเขาไม่ใช่คน นี่ก็เพราะว่าเขาขาดคุณธรรมที่เหมาะสมสำหรับคำว่ามนุษย์ เราจึงตำเขาว่าไม่ใช่คน คำว่า ‘คน’ จึงมี ๒ ความหมายเสียแล้ว ความหมายหนึ่งเป็นภาษาคน หมายถึง สัตว์ที่มีรูปร่างอย่างคน อีกความหมายหนึ่งเป็นภาษาธรรมะหมายถึง คุณธรรมที่เหมาะสมกับคำว่า ‘มนุษย์’

พระเจ้า

ทีนี้ไปนึกถึงคำว่า ‘พระเจ้า’ หรือ ‘พระเป็นเจ้า’ พระเป็นเจ้าในภาษาคน ก็หมายถึงเทวดาที่มีอำนาจในการสร้างในการ

บันดาล ในการนมรมิตต่างๆ นี้เรียกว่าพระเป็นเจ้านี้ก็ถูกตาม
ภาษาคน

แต่ในภาษาธรรมนั้น คำว่า 'พระเป็นเจ้า' เขาหมายถึง
อำนาจอันลึกลับที่ไม่ต้องเป็นตัวตน ไม่ต้อง เป็นตัวเทวดา ไม่
ต้องเป็นตัวอะไรหมด แต่เป็นสิ่งที่ป็นธรรมชาติ เป็นนามธรรม เช่น
กฎของธรรมชาติ เป็นต้น

- สิ่งทีเรียกว่า กฎของธรรมชาติ นั้นแหละบันดาลให้เกิดสิ่ง
นั้นสิ่งนี้ขึ้นมา

- กฎของธรรมชาติ นั้นแหละควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง
- กฎของธรรมชาติ นั้นแหละมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง

เพราะฉะนั้นคำว่า 'พระเป็นเจ้า' ในภาษาธรรมะนั้น เรา
หมายถึงกฎธรรมชาติ เช่นนี้เป็นต้น เป็นตัวอย่างและเราเรียกว่า
'ธรรม'

กฎของธรรมชาตินี้ เราเรียกกันอย่างภาษาไทย ถ้าเรียก
อย่างภาษาบาลี เรียกว่า *ธมฺม* เจยๆ คำเดียวกันกับธรรมะนั้น
แหละ หมายถึง กฎธรรมชาติ เพราะฉะนั้น พระเป็นเจ้าของเรา
ก็คือ ธรรม

อธิบาย-นรก

ทีนี้ มองดูลงไปข้างล่างถึงคำว่า 'อบาย' คำว่า อบายก็

หมายถึงโลกที่ตกต่ำ ตามปกติเราแจกเป็น สัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย สี่อย่างนี้รวมเรียกกันว่า อบาย เขียนภาพไว้ตาม ฝาผนังโบสถ์ นรกเป็นอย่างนั้น สัตว์เดรัจฉานเป็นอย่างนี้ เปรต เป็นอย่างโน้น อสุรกายเป็นอย่างนั้น ล้วนแต่จะเป็นต่อเมื่อตาย แล้วทั้งนั้น นั้นเรียกว่าอยู่ในสภาพที่เป็นวัตถุ เป็นสัตว์ที่เลวๆ นี่คือ อบายในภาษาคน นรกในภาษาคน สัตว์เดรัจฉานในภาษาคน

เทียบคู่กันให้เห็นง่ายๆ 'นรก' ในภาษาคน หมายถึงเมือง อยู่ใต้ดิน มีเจ้าหน้าที่เป็นยมบาล จับคนไปลงโทษต่างๆ นานา ตายแล้วจึงจะไปถึง

ส่วนนรกในภาษาธรรมะนั้นหมายถึง ความร้อนใจเหมือนไฟเผา เมื่อใดมีความร้อนใจเหมือนไฟเผา เมื่อนั้นเรียกว่าเป็นนรก ในภาษาธรรมะ ใครทำความร้อนใจให้เกิดขึ้นแก่ตนเองใน ลักษณะเหมือนไฟเผาเมื่อไร ก็เรียกว่าตกนรกเมื่อนั้น และความ ร้อนใจนั้นก็มิหลายอย่างหลายแบบหลายชนิด เพราะฉะนั้นจึง แบ่งชื่อนรกได้เป็นต่างๆ กัน

เดรัจฉาน-เปรต-อสุรกาย

คำว่า 'สัตว์เดรัจฉาน' กำเนิดสัตว์เดรัจฉานก็หมายถึง หมู หมา กา ไก่ ที่เที่ยววิ่งอยู่ตามพื้นดิน ตายแล้วไปเกิดเป็นสัตว์ เดรัจฉานอย่างนั้น นี้เรียกว่า กำเนิดเดรัจฉานของภาษาคน

ส่วนในภาษาธรรมะหมายความว่า เมื่อใดเรามีความโง่งเช่นเดียวกับสัตว์เดรัจฉาน เมื่อนั้นเราเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้วที่นี้และเดี๋ยวนี้เอง วันหนึ่งเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานได้หลายหนก็ได้ นี่คำว่า กำเนิดสัตว์เดรัจฉานในภาษาธรรมะหมายถึงความโง่ง

คำว่า 'เปรต' ในภาษาคนหมายถึง สัตว์ที่มีปากนิดเดียว มีท้องโตมาก กินไม่ทันและหิวอยู่เรื่อย และจะเป็นก็ต่อเมื่อตายแล้วเหมือนกัน นี่เรียกว่า เปรต ในภาษาคน

ส่วนเปรตในภาษาธรรมนั้น เมื่อใดมีความทะเยอทะยานด้วยกิเลสตัณหา มีความวิตกกังวลด้วยกิเลสตัณหาแล้ว เมื่อนั้นเรียกว่าเป็นเปรต เพราะมันมีอาการเหมือนกับว่า ปากเท่ารูเข็ม ท้องเท่าภูเขาเหมือนกัน คนมีกิเลสตัณหามาก โลกจัดเกินไป วิตกกังวลมากเกินไป ก็มีอาการเป็นเปรต เรียกว่า เกิดเป็นเปรตแล้วที่นี้ และเดี๋ยวนี้ ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว

คำว่า 'อสุรกาย' กำเนิดอสุรกาย ภาษาคนหมายถึง มีชนิดหนึ่งมองไม่เห็นตัว เที้ยวหลอกเที้ยวหลอน ไม่กล้าแสดงตัว เพราะมีความขลาด

แต่อสุรกายในภาษาธรรมนั้น หมายถึงตัวความขลาดในจิตใจมนุษย์นั่นเอง ไม่ต้องรอต่อตายแล้วจึงจะไปเกิดเป็นอสุรกาย เมื่อใดมีความขี้ขลาด เมื่อนั้นเป็นอสุรกายทันที ขี้ขลาดอย่างไม่ควรจะขี้ขลาด ขี้ขลาดเกินไป กลัวกระทั่งจิ้งจก ตุ๊กแก กิ้งกือ ไล่

เดือน เหล่านี้ก็เรียกว่าซี้ซลาดเกินไปจนอยู่ในสภาพอสุรกาย กลัว
 การทำความดีก็มี กลัวว่าบรรลุนิพพานแล้วจะไม่มีรสมีชาติ สู้อยู่
 ในเรื่องโลกๆ นี้ไม่ได้ เพราะกลัวนิพพานอย่างนี้ก็มี ความกลัว
 อย่างไม่มีเหตุผลชนิดนี้เป็นอสุรกาย เมื่อใดมีความกลัวอย่างนี้ก็
 ให้ถือว่าเป็นอสุรกายที่นี้และเดี๋ยวนี้

นี่เป็นอบายในภาษาธรรม แตกต่างกับอบายในภาษาคน
 แล้วมันยังมีเรื่องที่จะต้องคิดต่อไปว่าถ้าไม่ตกอบายในภาษา
 ธรรมะแล้ว เป็นไม่ตกอบายในภาษาคนแน่ เช่น เราไม่ทำผิดจน
 มีอะไรร้อนใจ ไม่ตกนรกในชาตินี้แล้วชาติหน้าไม่ต้องกลัว ต่อ
 หลังจากตาย แล้วไม่ต้องกลัว เป็นไม่ตกนรกแน่ หรือว่าชาตินี้เรา
 ไม่โง่อย่างสัตว์เดรัจฉาน ไม่หิวอย่างเปรต และไม่ซี้ซลาดอย่าง
 คนซี้ซลาด แล้วก็ไม่มีบาปอันใดที่จะทำให้ต้องตาย แล้วไปเกิด
 เป็นสัตว์เดรัจฉาน หรือเป็นเปรต หรือเป็นอสุรกาย

เพราะฉะนั้นจงสนใจแต่เรื่องนรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย
 ที่จะตกที่จะเป็นกันที่นี้ และเดี๋ยวนี้ให้มากที่สุด นรก เปรต เดรัจฉาน
 อสุรกาย ที่จะถึงต่อตายแล้วนั้น เก็บไว้ที่ก่อนก็ได้ ไม่ต้องไปสนใจ
 เพราะว่าถ้าไม่เป็นนรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกายในภาษาธรรมะ
 ที่นี้และเดี๋ยวนี้แล้ว แม้จะตายอย่างไร ก็ไม่ต้องไปนรก หรือไป
 เป็นเปรตเป็นต้น เพราะว่าเราประพฤติปฏิบัติชอบ ไม่มีอะไร
 ทำให้ต้องตกอบายในปัจจุบันนี้แล้ว มันก็ไม่ต้องไปตกต่อเมื่อตาย

แล้วแน่นอน

ทุกคนก็ดูเหมือนจะพูดเป็นว่า สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ แล้วทำไมจึงโง่เงาไปถึงกับไม่เข้าใจในเรื่องอธิบายทั้งสี่ ที่มีอยู่ในชีวิตนี้จริงๆ ทั้งที่พูดอยู่ว่า สวรรค์อยู่นอก นรกอยู่ในใจ

ถูกแล้วแน่นอน สวรรค์หรือนรกภาษาคนนั้น อยู่นอกตัว อยู่ในใจ โลกไหนก็ไม่รู้ ถึงกันต่อเมื่อตายแล้ว ส่วนนรกหรือสวรรค์ในภาษาธรรมะนั้นอยู่ในใจ ถึงได้เมื่อไรก็ได้ แล้วแต่การปรุงแต่งของชีวิตจิตใจ นี่เรียกว่าอธิบายในภาษาคนกับอธิบายในภาษาธรรมะนั้นต่างกันอย่างนี้

สวรรค์

เมื่อพูดถึงสวรรค์ในภาษาคนก็หมายถึงเทวโลกอันงดงามอยู่เบื้องบนที่ใฝ่ฝันกันนัก ทำบุญสักบาทหนึ่งก็จะเอาวิมานหลังหนึ่ง มีนางฟ้าเป็นร้อยๆ สิบๆ นี่เป็นสวรรค์ในภาษาคน

สวรรค์ในภาษาธรรมะหมายถึง กามคุณ หรือยอดสุดของกามคุณเป็นต้นที่ทำให้คนลุ่มหลง นี่เรียกว่า สวรรค์ชั้นกามาวจร ถ้าเป็นสวรรค์ชั้นพรหมโลก ก็หมายถึง ความว่างจากกามารมณ์ มีความสบายใจ เพราะไม่ถูกกามารมณ์รบกวนเหมือนอย่างว่า คนๆ หนึ่ง เมื่อมีความหิวในกามารมณ์ บริโภคกามารมณ์เสร็จแล้ว ไม่อยากแตะต้องกามารมณ์อีกต่อไป ในเวลานั้นต้องการอยู่ว่างๆ

เงิบๆ จืดๆ นี่ก็คือ ความรู้สึกที่ว่างจากกามารมณ์ ที่พอจะเทียบกันได้กับคุณสมบัติของพวกพรหม หรือพรหมโลก เพราะฉะนั้นเราจึงกล่าวว่า สวรรค์ชั้นธรรมดา ก็คือ สมบูรณ์ไปด้วยกามารมณ์ สวรรค์ชั้นสูงสุด เช่น ประณีตวิมลสวัตติ ก็คือ สมบูรณ์ไปด้วยยอดสุดของกามารมณ์ สวรรค์ชั้นพรหมโลกก็คือ ว่างจากการเบียดเบียนของกามารมณ์ แต่ยังมีตัวมีตนมีตัวกู้อยู่

น้ำอมฤต

คำว่า 'น้ำอมฤต' น้ำอมฤตแปลว่า น้ำที่ทำความไม่ตาย น้ำอมฤตภาษาคนก็หมายถึงเหล้าชนิดหนึ่ง ซึ่งพวกเทวดากินกันเข้าไปแล้วก็ไม่ตาย แล้วก็เลยมรมาฆ่าฟันกันอีก นี่คือน้ำอมฤตภาษาคน

'น้ำอมฤต' ในภาษาธรรมนั้น หมายถึง ธรรมะชั้นสูงในชั้นอนัตตา หรือสุญญตา ธรรมะในชั้นสูงถึงขนาดเป็นอนัตตาหรือเป็นสุญญตา ธรรมะในชั้นสูงถึงขนาดเป็นอนัตตา หรือเป็นสุญญตา นั้น ทำให้คนไม่ตายเพราะทำให้ว่างจากตัวตน ไม่มีตัวตนแล้วจะมีความตายได้อย่างไร ฉะนั้น ธรรมะในชั้นอนัตตาหรือสุญญตา นั้นคือ น้ำอมฤต ในภาษาธรรมะ

ส่วนสุราชนิดหนึ่งซึ่งกินเข้าไปแล้ว ไม่ตายตามที่เล่ามาอย่างปรัมปรานั้นเป็นน้ำอมฤตในภาษาคน คนโง่ คนที่ไม่เห็น

ธรรมหรือไม่ถึงธรรม ทีนี้เมื่อได้พูดถึงคำว่าสุญญตาขึ้นมาแล้ว ก็
จะถือโอกาสอธิบายคำๆ นี้เสียเลย

สุญญตา

คำว่า 'สุญญตา' เป็นภาษาบาลี 'สุญญ' แปลว่า ว่าง 'ตา'
แปลว่า ความ 'สุญญตา' แปลว่า ความว่าง ความว่างในภาษาคน
ภาษาคนใจที่ไม่เห็นธรรม ไม่ถึงธรรมนั้น มีความหมายว่าไม่มี
อะไรเลย หรือสูญเปล่าไม่ได้อะไรเลย ฟังดูให้ดี ๆ ว่าสุญญตา
ความว่างในภาษาคนนั้นไม่มีอะไรเลย แม้แต่สักนิดเดียว สักอย่าง
เดียว คือมันว่างไปหมด แล้วก็สูญเปล่าด้วย ไม่เป็นประโยชน์อะไร
นี่สุญญตา ความว่างในภาษาคน คนใจ คนไม่เห็นธรรม

ส่วน สุญญตา หรือ ความว่าง ในภาษาธรรมนั้นมีทุก ๆ อย่าง ๆ
ทุกประการ อะไร ๆ ก็มี เท่าไร ๆ ก็ได้ เว้นเสียแต่ความรู้สึกรู้ว่าตัว
ฉัน หรือของฉัน ให้มีอะไร ๆ ครบทุกอย่างทุกประการอย่างไร ๆ
จะนึกคิดอย่างไรก็ได้ให้มีทุก ๆ อย่างได้ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม
เว้นเสียอย่างเดียวแต่ว่าไม่มีความรู้สึกรู้ว่า ตัวฉัน หรือ ของฉัน ไม่
มีความรู้สึกรู้ว่า 'ตัวกู' หรือ 'ของกู' นั่นคือ สุญญตา ความว่าง
ตามความหมายในภาษาธรรมะ หรือภาษาของพระพุทธเจ้า

สุญญตา แปลว่า ว่าง ว่างจากอะไร ว่างจากตัวตน หรือ
ของตน นอกนั้นมิได้หมด อะไร ๆ ไม่ถือว่าเป็นตัวฉันและของฉัน

ตัวกูและของกูก็แล้วกัน นี่เรียกว่าสัจจะตามภาษาธรรมะ เมื่อพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าสัจจะหรือความว่าง ท่านตรัสในภาษาธรรมะ พวกคนโง่ฟังเป็นภาษาคน ก็เลยเอาไปเป็นว่าไม่มีอะไรหรือสูญเปล่า เมื่อเข้าใจคำว่าความว่างเป็นเช่นนี้ ในภาษาคนเช่นนี้เสียแล้ว มันก็เข้าใจสัจจะตามภาษาธรรมะของพระพุทธเจ้าไม่ได้ คนโง่เหล่านี้จึงได้พ้นอะไรออกมาแปลกๆ เกี่ยวกับเรื่องความว่าง ซึ่งไม่เข้าเรื่องเข้าราวกันกับเรื่องความว่างของพระพุทธเจ้าที่ได้กล่าวไว้ในภาษาธรรมะ

จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะได้สนใจกำหนดจดจำคำว่า 'ว่าง' นี้ไว้ให้ดีว่า ถ้าภาษา physics หรือ physical นั้น หมายถึง ไม่มีอะไรจริงๆ แต่ถ้าภาษา metaphysics แล้ว หมายถึง มีทุกอย่าง เว้นเสียแต่ความเป็นตัวฉัน หรือความเป็นของฉัน

ในวัตถุสิ่งของรูปธรรม นามธรรม หรืออะไรก็ตาม มันไม่มีอะไรที่เป็นตัวฉัน หรือของฉันได้ มันว่างจากคุณสมบัติแห่งความเป็นตัวฉัน เป็นของฉันเช่นนี้ จึงได้เรียกมันว่าว่าง และมันไม่ได้สูญเปล่า มันเอามาใช้ทำอะไรก็ได้ ตามที่สติปัญญาจะรู้จักใช้ รู้จักทำมันก็แล้วกัน ขออย่างเดียว อย่าไปเกิดมีความรู้สึกว่าเป็นตัวฉันหรือของฉันเข้า

เพราะฉะนั้น สัจจะ หรือความว่างในภาษาธรรมะนั้น ไม่ได้แปลว่าสูญเปล่า ถ้าใครไปแปล สัจจะ-ความว่างว่าสูญเปล่านั้น

เป็นคนโง่ ยังไม่รู้จักรัศธรรมะ ไม่รู้ภาษาของธรรมะ พุดไปตามภาษาคนอย่างเดียว แล้วมันจะพุดกันรู้เรื่องได้อย่างไร ขอให้เข้าใจคำๆ นี้ไว้เป็นพิเศษว่า มีความหมายเป็น ๒ ทางอย่างนี้

ความหยุด

คำว่า 'ความหยุด' หยุด คือ ไม่เล่น ไม่เคลื่อนไหว นี่เป็นความหยุดอย่างภาษาคน ภาษาชาวบ้าน ความหยุดอย่างภาษาธรรมะของพระพุทธเจ้า นั้นมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง จะยกตัวอย่างให้เห็นง่ายๆ เช่น ความหยุดตามภาษาขององคุลิมาลนั้น มันอย่างหนึ่ง ความหยุดตามภาษาของพระพุทธเจ้า นั้นอีกอย่างหนึ่ง ท่านทั้งหลายก็เคยได้ยินได้ฟังเรื่ององคุลิมาลมาแล้วว่าได้ตอบกันอย่างไรกันกับพระพุทธเจ้าในข้อนี้ ความหยุดอย่างขององคุลิมาลนั้นเป็นภาษาคน ความหยุดอย่างของพระพุทธเจ้า นั้นเป็นภาษาธรรมะ ความหยุดอย่างภาษาคนขององคุลิมาลก็คือ ไม่เคลื่อนไหว ให้ยืนอยู่นิ่งๆ

แต่ความหยุดในภาษาของพระพุทธเจ้า นั้น ท่านหมายถึง ความว่างจากตัวตน ถ้าว่างจากตัวตนแล้วจะเอาอะไรไปวิ่ง ลองคิดดูข้อนี้ก็แล้วกัน ถ้าเมื่อมันว่างจากตัวตน แล้วจะเอาตัวฉันที่ ไหนไปวิ่ง ก็ต้องถือว่าฉันหยุดแล้ว นี่ความหยุดอย่างภาษาของพระพุทธเจ้า ไม่มีตัวตนจะยึดถือไว้ว่าเป็นตัวตน ว่างจากตัวตน

โดยสิ้นเชิง

ความว่างนั้นคือความหยุดในที่นี้ คือหยุดอย่างภาษาพระ พุทธเจ้า มันต่างกับหยุดอย่างภาษาคนธรรมดาอย่างไร ลอง เปรียบดูเถิด

หยุดอย่างภาษาพระพุทธรเจ้านั้น ว่างอยู่ ก็เรียกว่า หยุด เพราะ มันไม่มีคนผู้ว่าง มันหยุดความต้องการของกิเลสค้นหาโดยประการ ทั้งปวง ไม่มีตัวตนที่จะต้องการอะไรที่ไหน ไม่ว่างไปวิ่งมาที่ไหน

เหมือนอย่างคนที่ว่า ยังมีความอยากแล้วก็เที่ยววิ่งหาบุญหา กุศล หาความดี หาอะไรไปเสียสารพัดอย่าง ที่นั่นที่นี้เที่ยวแหกกัน ไปเที่ยวแหกกันมา อย่างนี้ก็เรียกว่า ว่าง

แต่ถ้าหยุดความต้องการเสียได้ หยุดความมีตัวมีตนเสียได้ แม้จะขึ้นเรือบินอยู่ ก็เรียกว่า 'หยุด' ขอให้รู้จักเปรียบเทียบความ หยุดตามภาษาคนกับความหยุดในภาษาธรรมให้เข้าใจให้ดี แล้ว ก็ช่วยให้เข้าใจเรื่องความว่างได้ดีด้วย

แสงสว่าง - ความมืด

ที่นี้ก็มาพูดถึงเรื่องค่าง่ายๆ เช่น 'แสงสว่าง' ตามธรรมดา เมื่อพูดถึงแสงสว่าง ก็หมายถึง แสงตะเกียง แสงดวงอาทิตย์ แสงไฟฟ้าอะไรก็แล้วแต่จะเรียกกัน นี่เป็นภาษาคน

แต่ถ้าภาษาธรรมของพระพุทธรเจ้า คำว่า 'แสงสว่าง' ท่าน

หมายถึงปัญญา หรือ วิชา หรือ ญาณ หรืออะไรที่คล้ายกัน

แม้จะไปนั่งอยู่ในถ้ำมืดตื้อ ก็มีแสงสว่าง เพราะว่าขณะนั้นมีปัญญา มีวิชา มีญาณอยู่ในใจอย่างโชติช่วง จึงว่าที่นั่นมีแสงสว่าง ในถ้ำมืดตื้อ หรือว่ากลางคืน ไม่มีแสงเดือนแสงดาว ดับตะเกียงเสียให้หมด ก็เรียกว่ามีแสงสว่างคือ มีปัญญา มีวิชา มีญาณอยู่ในจิตในใจของพระโยคาวจรนั้น นี้เรียกว่า แสงสว่าง ภาษาธรรม

ที่นี่ เกี่ยวกับ 'ความมืด' ความมืดในภาษาคนธรรมดา หมายถึงมืดจนมองด้วยตาไม่เห็น มันมืดเหลือเกินนี้เรียกว่าความมืดภาษาคน

ส่วนความมืดในภาษาธรรม หมายถึง อวิชาความโง่ ความหลง โมหะ นั่นแหละคือ ความมืด จับตัวไปนั่งอยู่กลางแดด มันก็ยังมีตอยู่นั่นเอง เพราะมันมืดด้วยอวิชา มืดด้วยโมหะ

ความมืดภาษาคนกับความมืดภาษาธรรมต่างกันอย่างไร

กรรม

ที่นี่ ก็ไปถึงคำว่า 'กรรม' เมื่อชาวบ้านเขาพูดว่า "กรรมแล้วเว้ย" ก็หมายความว่า มันแน่แล้ว । มีโชคร้าย มีผลบาปมาถึง นี่คำว่ากรรมภาษาชาวบ้าน

กรรมในภาษาธรรมะนั้นหมายถึงสิ่งอื่น หมายถึง การกระทำ

กระทำไม่ดี กระทำชั่วก็เรียกว่ากรรมดำ กระทำดีก็เรียกว่ากรรมขาว แล้วมีกรรมประหลาด อีกอย่างหนึ่งที่ไม่ดำไม่ขาว คือ กรรมที่ทำให้สิ้นกรรมอีกต่อหนึ่ง ยิ่งฟังไม่เข้าใจ ไม่รู้ว่าทำอะไร ก็คือเรื่องทำให้รู้หนัตตา ให้รู้สูญญตา จนไม่มีตัวตนนั้นแหละ ทำอย่างนั้นเรียกว่าเป็นกรรมในพระพุทธศาสนา กรรมที่แท้จริง กรรมที่พระพุทธเจ้าท่านทรงสั่งสอนท่านอุทิศสำหรับสั่งสอนยิ่งกว่ากรรมไหนหมด

แต่คนก็ไปสนใจกันเพียงเรื่องกรรมดำกรรมขาว คือ กรรมดีกรรมชั่ว ไม่สนใจกันถึงกรรมที่สามนี้ ที่ไม่ดำไม่ขาว ไม่ดีไม่ชั่ว คือ ว่างจากตัวตนไปหมด และทำให้หลุดถึงนิพพาน ให้สิ้นกรรมดีกรรมชั่วโดยประการทั้งปวง เขาไม่เข้าใจว่าจะสิ้นกรรมได้อย่างไร ไม่รู้ว่าจะสิ้นกรรมได้ด้วยเพราะการทำความกรรมให้ถูกต้องตามวิธีของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสไว้ คือ อริยมรรคนั้นเอง

เมื่อใดประพุดคืออริยมรรค โดยเฉพาะคืออริยมรรคมีองค์แปด เมื่อนั้นชื่อว่าทำความกรรมที่ไม่ดำไม่ขาว และจะเป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งปวง นี่คือกรรมในภาษาธรรมะ ไม่ใช่กรรมภาษาลูกเด็ก ๆ ว่าเป็นกรรมแล้ว แยกแล้ว โชคร้ายจริง นี่เรียกว่าเป็นกรรมในภาษาคน

สรณะ

คำว่า 'ที่พึ่ง' หรือ คำว่า สรณะ ภาษาคนนั้น หมายถึงคนอื่น หมายถึงสิ่งอื่นที่อยู่นอกตัว ที่จะเอามาเป็นที่พึ่ง เช่น พึ่งเจ้า พึ่ง

นาย ก็หมายถึงสิ่งอื่นที่อยู่นอกตัวเรา ฟุ้งผิฟุ้งสาง ฟุ้งจอมปลวก ฟุ้งศาลพระภูมิ ฟุ้งอะไร ก็สุดแท้ มันล้วนแต่เป็นสิ่งอื่น คนอื่นอยู่นอกตัวเรา นี่คือสภาวะที่ฟุ้งในภาษาคน

ส่วนสภาวะที่ฟุ้งในภาษาธรรมนั้น หมายถึง ตัวเอง อยู่ในตัวเอง แม้ว่าเราจะพูดว่า ฟุ้งพระพุทธ ฟุ้งพระธรรม ฟุ้งพระสงฆ์ ก็หมายถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่มีอยู่จริงในตัวเรา มีอยู่ในจิตใจของเรา จึงจะเป็นที่ฟุ้งแก่เราได้ เพราะฉะนั้นมันจึงมีอยู่ในตัวเรา หรือเป็นการกระทำของตัวเรา ที่ทำให้มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาในจิตใจของเรา ที่ฟุ้งหรือสภาวะในภาษาธรรมนั้นคือตัวเองอยู่ในตัวเอง ไม่ได้อยู่ข้างนอก

หัวใจของพระพุทธศาสนา

คำว่า 'หัวใจของพุทธศาสนา' เมื่อพูดถึงหัวใจของพุทธศาสนาแล้ว จะมีเรื่องประหลาดๆ บางคนก็ท่องนั้นนี่ เช่น วิสุปะ = วินัย สุตตะ ปรมัตตะ อย่างนี้ วิสุปะ วิสุปะ วิสุปะ ว่าเป็นหัวใจของพุทธศาสนา หัวใจพุทธศาสนาอย่างนี้มีภาษาคน คนไม่เห็นธรรม ท่องคาถาเป็นภาษาบาลีสองสามตัว เรียกว่า หัวใจของพุทธศาสนาก็มี หรือท่องอย่างอื่นก็มี

แต่หัวใจของพระพุทธศาสนาในภาษาธรรม ตามแบบของพระพุทธเจ้านั้น คือ 'ความรู้ที่รู้ว่า' สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ไม่ควร

ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราหรือของเรา” ถ้าพูดเป็นภาษาบาลีที่ว่า “สัพเพ ธมฺมา นาคํ อภินิเวสยา - สิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันบุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเราของเรา” นั่นคือหัวใจของพุทธศาสนา ตามภาษาธรรมะหรือภาษาของพระพุทธเจ้าดังที่กล่าวแล้ว

ใครอยากจะมีหัวใจของพระพุทธศาสนาก็ระวังให้ดี อย่าไปถือเอาหัวใจพุทธศาสนาตามภาษาคน หรือคนใจ๋ คนไม่เห็นธรรม คนไม่ถึงธรรมเข้า จะนำหัวเราะเหมือนเด็ก ๆ

ทั้งหมดเท่าที่แสดงมานี้ ก็เรียกว่าพอที่จะช่วยให้ท่านทั้งหลายรู้จักเปรียบเทียบค่าๆ เดียวว่า มี ๒ ความหมายอย่างไร ถ้าเป็นบัณฑิตมีสติปัญญา จะถือเอาได้ซึ่งอรรถะทั้งสอง *อุปฺมาโท อุกฺโก อตุเถ อธิคฺคฺหาติ ปณฺชิตฺโต* - บัณฑิตเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว ย่อมถือเอาได้ซึ่งอรรถะทั้งสอง” อรรถะทั้งสองในที่นี้ อาตมาหมายถึงถึงความหมายทั้งสองของคำทั้ง ๒ ประเภท

ความหมายของคำทางภาษาคนนั้นอย่างหนึ่ง ความหมายของคำคำเดียวกันในทางภาษาธรรมะนั้นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นคนฉลาดจริง ก็จะต้องถือเอาให้ได้ทั้งสองอย่างเหมือนตัวอย่างที่ได้ยกมากล่าวให้เห็นอย่างมากมาย แต่ว่าคำทั้งหลายที่ได้ยกมากล่าวแล้วข้างต้นนั้น เป็นภาษาสูงๆ ไป

ที่นี่ เราจะมาพูดกันถึงภาษาต่ำๆ ดูบ้าง

ภาษาคน-ภาษาธรรมของคำสามัญพื้น ๆ

กิน

ขอภัยอย่าถือว่าเป็นคำโลกโดกหยาบคาย เช่น คำว่า 'กิน' คำว่ากินในภาษาคน หมายถึง กินอาหารทางปากเหมือนที่เราเรียกกันอยู่ว่า กินเข้าไป

แต่คำว่า 'กิน' ในภาษาธรรมนั้น กินทางตา กินทางหู กินทางจมูก กินทางลิ้น กินทางกาย กินทางใจ ลองคิดดูว่าหมายถึงอะไร คำว่ากิน ตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น นี่เรียกว่ากิน กินทางตา กินทางหู เป็นต้น อย่างนี้ท่านเรียกว่า ภาษาธรรมะ เช่นคำว่า 'กามโภคี' ผู้บริโภคกาม ใช้อยู่ทั่วไปในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตซึ่งเป็นคำเดียวกับคำว่ากิน

บริโภคสตรี

คำว่า 'บริโภคสตรี' ฟังดูก็คงเป็นที่หัวเราะกันลั่นทีเดียว สำหรับคนไทยเรา แต่เป็นของธรรมดาที่สุดในภาษาบาลีหรือภาษาสันสกฤต

คำว่า 'บริโภคสตรี' ไม่ใช่หมายถึงจับผู้หญิงมาฆ่ามาแกงกิน แต่หมายถึงบุรุษเพศบริโภครสอันเกิดแต่สตรี อย่างนี้เรียกว่า บริโภคสตรี คำว่ากินในภาษาธรรมะ หมายความว่า

ในภาษามาลิถ้าพูดว่า นิพฺโถโค คือ ไม่มีอะไรจะกินแล้ว ก็หมายความว่า พระพุทธเจ้าหรือพระอรหันต์ทั้งหลายไม่ถูกปรุงแต่งด้วยรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์อีกต่อไป อยู่เหนืออำนาจการปรุงแต่งของสิ่งทั้งหกนี้แล้ว เรียกว่าคนไม่มีอะไรจะกิน จงรู้จักคำว่า 'กิน' ในภาษาธรรมะให้กว้างขวางอย่างนี้จะเข้าใจธรรมะอันลึกซึ้งได้โดยง่าย

นอนหลับ

ที่นี้มาถึงคำว่า 'นอน' นอนหลับนี้แหละ เราหมายถึงการนอน อย่างสุนัขนอน หมานอน แมวนอน นี่คือนอนหลับภาษาคน

การหลับภาษาธรรม หมายถึงเป็นอยู่ด้วยอวิชชา ต่อให้นั่งสมาธิอยู่อย่างนี้ แต่ถ้ากำลังใจแล้ว เรียกว่าหลับอยู่ นี่คือหลับในภาษาธรรมะ การเป็นอยู่ หรือมีชีวิตอยู่ด้วยอวิชชาในอริยาบถใดก็ตาม เรียกว่า หลับ

การตื่น

การตื่น ภาษาคน เราหมายถึงตื่นนอน แต่ในภาษาธรรมนั้น หมายถึง ชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยชาคริยานุโยค เป็นอยู่ด้วยสติปัญญา และทั้งตื่นและหลับก็เรียกว่าตื่น

ผู้เจริญสติปัญญามีสติไม่ขาดตอน แม้หลับลงไปแล้ว ตื่นขึ้นมาด้วยสติอย่างนั้นอีก อย่างนี้เรียกว่ามีสติทั้งหลับทั้งตื่น เมื่อ

เขาดันอยู่ก็เรียกว่าดันอยู่ เมื่อเขาหลับอยู่ก็เรียกว่าดันอยู่ นี่ดัน
ดันแล้วในภาษาธรรมะ

การเล่น

ถ้าพูดว่า ‘เล่น’ ภาษาชาวบ้าน ภาษาคนก็หมายความถึง
เล่นอย่างเด็กๆ เล่น เล่นกีฬา เล่นหว่า สุนัขขนานทำนองนั้น

แต่ว่าเล่นในภาษาธรรมะนั้น หมายถึงมันเทิงอยู่ด้วยธรรมะ
เป็นธรรมบันเทิง แม้ที่สุดแต่เล่นอยู่ในความสุขของฉาน ของสมาธิ
ก็เรียกว่า ‘ฉานกีฬา’ อย่างนี้ก็เป็นการเล่นของพระอริยเจ้า คำว่า
‘เล่น’ ในภาษาธรรมะหมายอย่างนี้

นางฟ้า

คำว่า ‘นางฟ้า’ ภาษาคนก็หมายถึงนางฟ้าตัวสวยๆ อยู่ใน
สวรรค์วิมานข้างบนโน้น เรียกว่า นางฟ้า

แต่นางฟ้าในภาษาธรรมนี้ กลับหมายถึงธรรมะของ
พระพุทธเจ้า โดยมากมักจะเล็งถึงปริยัติธรรม แต่โดยที่แท้แล้ว
ต้องเล็งถึงธรรมะ ทั่วๆ ไป ที่มีความงามในท่ามกลาง มีความ
งามในเบื้องปลาย เหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วในคำว่าพรหมจรรย์
นี่คือนางฟ้าในภาษาธรรมะ เป็นที่ต้องการ เป็นที่ปรารถนาของสัต
ตบุรุษ ในพระพุทธศาสนา แม้แต่คำว่านางฟ้าก็ยังมี ความหมาย
แตกต่างกันอย่างนี้

หญิงกับชาย

คำว่า 'หญิงกับชาย' ภาษาคนธรรมดาสามัญ ภาษาโลก ๆ ก็หมายถึงเพศตรงกันข้ามเป็นหญิงเป็นชาย

แต่ถ้าภาษาธรรมะ หมายถึง นิमितแห่งหน้าที่ที่ธรรมชาติกำหนดให้มนุษย์จะต้องร่วมมือกันกระทำ ไม่ใช่เรื่องการบริโภคผลของกามคุณ แต่เล็งถึงการที่ว่ามนุษย์จะต้องอยู่ในโลก จะต้องไม่สูญพันธุ์ไป แปลว่า มนุษย์ยังไม่บรรลุถึงธรรมะสูงสุด คือ นิพพาน เพียงใด ยังจะต้องมีการสืบเชื้อสาย เมื่อนั้นจึงต้องแบ่งแยกหน้าที่กันระหว่างหญิงกับชาย หรือว่าเมื่อเป็นหญิงเป็นชายแล้ว ก็ช่วยกันแบ่งภาระในหน้าที่การงานประจำวันที่เป็นการศึกษาปฏิบัติธรรมให้เบาบางลงไป นิमितแห่งหน้าที่ที่ธรรมชาติกำหนดให้อย่างนี้เรียกว่าเป็นหญิงเป็นชายในภาษาธรรมะ ไม่ใช่หญิงชายตามภาษาธรรมตามมีความหมายต่าง ๆ เป็นไปตามลักษณะที่สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น ไม่ควรจะนึกไปเพียงเท่านั้นว่า ความหมายของเพศหญิงเพศชายนี้มีความหมายเช่นนั้น ควรจะนึกถึงแต่เพียงว่าเครื่องหมายอันหนึ่ง ซึ่งเป็นการแบ่งแยกหน้าที่ที่จะต้องร่วมกันทำ ดังนั้นจะเลยพูดถึงคำว่า 'สมรส' เสียเลยจะดีกว่า

สมรส

คำว่า 'สมรส' แปลว่าการแต่งงาน หรืออะไรทำนองนั้น ก็รู้

กันคืออยู่แล้ว คำว่าสมรสในภาษาคน หมายถึง คนหญิงชายแต่งงานกันตามธรรมเนียม ตามประเพณี สมรสนี้เป็นภาษาคน

แต่คำว่า 'สมรส' ในภาษาบาลี หรือภาษาธรรมนั้นแปลว่ามีรสเสมอกันโดยธรรม คือ มีความปรารถนา มีความต้องการที่ถูกต้องแล้วร่วมเป็นอันเดียวกันไม่จำเป็นต้องมีกายสัมผัสระหว่างหญิงกับชาย ไม่มีแม่แต่จะเขียนจดหมายถึงกันทางไปรษณีย์ คือ โดยทางเนื้อหนังหนี่งทางตัวบุคคลนั้น ไม่ได้เคยแตะต้องกันเลย แต่ก็มีการสมรสกันได้ เพราะมีความปรารถนาอย่างเดียวกัน มีหน้าที่อย่างเดียวกัน มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน มีความยินดีพอใจอย่างเดียวกัน เช่น ต้องการจะพ้นทุกข์ด้วยกันอย่างแท้จริงในหลักเกณฑ์อันเดียวกัน ต่างคนต่างพอใจในการปฏิบัติธรรมอันนั้นร่วมกัน หวังผลร่วมกัน อย่างนี้ก็เรียกว่ามีรสเสมอกัน เป็นการสมรสในภาษาธรรมะ หรือภาษาบาลีก็ตามภาษาตามทางธรรมมีความหมายที่บริสุทธิ์สะอาดอย่างนี้เสมอไป

พ่อแม่

ที่นี้มาถึงคำว่า 'พ่อแม่' ภาษาชาวโลกๆ ที่เราเรียกกันว่า พ่อว่าแม่ ก็หมายถึง ผู้ให้กำเนิดเกิดมา

แต่ในภาษาธรรมะอันลึกซึ้งนั้น พ่อหมายถึงอวิชา แม่หมายถึงตันทา ล้วนแต่ต้องฆ่าเสียให้ตายอย่างที่พระพุทธเจ้า

ท่านตรัสว่า “*มาตร์ ปิตร์ หนุตวา ออกตณฺญสิ พราหมณ*” เป็นต้นว่าให้ฆ่าพ่อฆ่าแม่เสียแล้วเป็นคนอกตัญญู จึงจะถึงนิพพานอย่างนี้ พ่อผู้ให้กำเนิดคืออวิชา แม่ผู้ให้กำเนิดคือตณหา พ่อแม่ในภาษาธรรมะในชั้นสูง ท่านเล็งความหมายกันอย่างนี้ กลายเป็นสิ่งที่ต้องฆ่าต้องทำลายเสียแล้วจึงจะบรรลุถึงนิพพาน พ่อแม่ในภาษาคน ภาษาชาวบ้าน ภาษาเด็กๆ นั้น ก็คือ ผู้ที่เรียกกันว่าพ่อแม่ๆ อยู่เป็นประจำวัน

เพื่อน-ศัตรู

คำว่า ‘เพื่อน’ ภาษาชาวบ้าน ภาษาโลกๆ นี้ก็เรียกว่า เพื่อนว่าเกลอว่านั่นนี่กันตามที่ใช้กันอยู่เรียกว่าเพื่อน คนที่ทำอะไรถูกใจตนก็เรียกว่าเพื่อน

แต่เพื่อนหรือสหายหรือมิตรในภาษาธรรมะนั้น หมายถึงธรรมะโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือธรรมะที่ทำให้ความพินทุภิชัย ระบุชื่อลงไปว่า อสังขตนิมิตต หรืออสังขตนิมิตตนี้ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เป็นกัลยาณมิตรอย่างยิ่งของคนทุกคน คำว่า เพื่อน ในภาษาธรรมะ หมายถึง อริยสังขตนิมิตตมิมองค์แปดประการ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปิ ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น นี่คือนิพพานในภาษาธรรมะ

คำว่า ‘ศัตรู’ ศัตรูภาษาโลก ภาษาคนก็คือ คนที่เราเกลียด

และคนที่กำลังต้องการทำอันตรายเราเรียกว่า ศัตรู

แต่คำว่าศัตรูในภาษาธรรมะนั้นหมายถึงจิตใจของตัวเองที่ตนตั้งไว้ผิดๆ จิตใจของตัวเอง และตนเองนั้นแหละตั้งมั่นไว้ผิดๆ นั้นแหละคือศัตรู จิตที่เราตั้งไว้ผิดๆ นั้นแหละคือศัตรู ไม่ใช่คนนอกตัวเรา ไม่ใช่คนที่อยู่นอกตัวเราเหมือนที่ชาวบ้านเขาเรียกกันว่า ศัตรูนั้น มันศัตรูภาษาคน ศัตรูภาษาธรรมะ คือ จิตที่ตั้งไว้ผิด เมื่อใดจิตตั้งไว้ผิด เมื่อนั้นมีศัตรู และเกิดอยู่ในใจ เกิดขึ้นในใจ เกิดจากจิตใจ มีศัตรูอยู่ในอกในใจ เมื่อใดจิตนั้นตั้งไว้ถูก ประกอบไปด้วยธรรม เมื่อนั้นไม่มีศัตรู มีมิตร

ของ همینคาว همینเนา

คำสุดท้ายที่อยากจะพูดถึง ก็คือ คำ 'ของ همینคาว همینเนา' ปลาเนา เป็นต้น เราเรียกกันว่าของ همینคาว ของเนาในภาษาคน ภาษาโลก

แต่ของเนาของ همینคาวในภาษาธรรมนั้น พระพุทธเจ้าท่านตรัสระบุถึงกิเลส เช่น อภิชฌา-ความอยากได้เกินประมาณ หรืออัสสมิมานะ-ความมีตัวตน ยกหูชูหางเป็นตัวกูของกูขึ้นมาอย่างนี้เรียกว่าของ همینคาว

ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นคำธรรมดาที่สุดแล้วที่เอามาเป็นตัวอย่างมาเปรียบเทียบให้เห็นว่า ภาษาคนกับภาษาธรรมนั้นมันแตกต่างกัน

กันอย่างไร เมื่อท่านทั้งหลายทบทวนดูแล้วก็จะเห็นได้ว่า นี่เอง
เป็นต้นเหตุ เป็นมูลเหตุที่ทำให้เราฟังธรรมะไม่รู้เรื่อง ฟังธรรมะ
ชั้นสูงสุดที่เป็นปรมาตม์ เป็นอภิธรรมชั้นลึกซึ่งนั้นไม่รู้เรื่อง เพราะ
ว่าเราไม่เข้าใจภาษาธรรมะ เข้าใจแต่ภาษาคนอย่างเดียว ภาษา
พระอรียเจ้า เราเข้าใจไม่ได้

การหัวเราะ

ตัวอย่างเหมือนว่า ‘การหัวเราะ’ มีภาษิตว่า ‘การที่หัวเราะ
ร่วนไปอย่างนั้น เขาเรียกว่า อาการของเด็กอ่อนนอนเบาะ’ คิดดู
เถิด เราก็ยังชอบหัวเราะร่วนกันอยู่นั่นเอง ทั้งที่เป็นอาการของ
เด็กอ่อนนอนเบาะ เราก็ไม่รู้จักละอาย เราชอบหัวเราะกัน ร่าเริง
ร่วนกันไป สรวลเสเฮฮากันไป

ทำไมว่า “หัวเราะเหมือนอาการของเด็กนอนในเบาะ” ก็คิด
ดูเถิดว่า เด็กนอนในเบาะมันก็ยิ้มแหยอยู่อย่างนั้น

แต่ถ้าจะเป็นการหัวเราะอย่างภาษาพระอรียเจ้ากันบ้างแล้ว
ก็จะต้องหัวเราะเยาะสังขารที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ที่มี
ความเปลี่ยนแปลง เรารู้เท่าทันแล้วหัวเราะเยาะสังขาร หรือหัวเราะ
เยาะกิเลสตันหาว่าต่อไปนี้มันทำอะไรเราไม่ได้ อย่างนี้จึงเรียกว่า
หัวเราะที่ควรแก่คำว่าหัวเราะที่มีความหมายที่มีคุณค่าที่มีประโยชน์

การร้องเพลง-การเดินรำ

คำว่า 'ร้องเพลง' การร้องเพลง เหมือนที่ร้องกันอยู่แค่ตามวิทย์ คือ อาการของเด็กร้องไห้ หรืออาการของคนร้องไห้ พระอริยเจ้าท่านจัดมันในฐานะเป็นอาการร้องไห้ เพราะต้องทำปาก ทำคอ ทำเสียง ทำลิ้น ทำอะไรเหมือนกับการร้องไห้

ถ้าเป็นการร้องเพลงจริงๆ ตามแบบของพระอริยเจ้าแล้ว ก็คือการเห็นธรรมะแล้ว เปล่งอุทานอันสูงสุดออกมา เป็นการแสดงความจริงบ้าง เป็นการแสดงความพอใจในธรรมะบ้าง เป็นการบรรเลงในทางธรรมะออกมา หรือกล่าวอุทานเป็นธรรมะออกมา นี่จึงจะเป็นการร้องเพลงที่แท้จริง

ที่นี้ก็มาถึง 'การเดินรำ' นิยมกันมาก อุตส่าห์ไปหัดกัน ไข้ให้ลูกสาวลูกชายไปหัดกัน เสียเงินเสียทองเป็นอันมาก นั่นมันคืออาการของคนบ้า พระอริยเจ้าเรียกการเดินรำว่าอาการของคนบ้า ไปเปรียบเทียบดูเอาเองก็แล้วกันว่ามันเป็นอาการของคนบ้าอย่างไร ถ้าไม่บ้าแล้วมันคงไม่ลุกขึ้นเดินไม่ได้ เคยคำนวณกันไว้ว่า มันต้องบ้าเกินกว่า ๑๕ % มันจึงจะหมดความละอาย ลุกขึ้นเดินได้ จึงถือว่าการลุกขึ้นเดินรำนี้เป็นอาการของคนบ้า

แต่ถ้าจะเป็นการเดินรำตามแบบของพระอริยเจ้าแล้ว ต้องหมายถึงคำว่า 'ธรรมนันทิ' คือ การลุกขึ้นเดินรำเยาะเย้ยกิเลส หรือแสดงความหลุดพ้นแล้ว ไม่ติดบ่วงของอุปาทานทั้งสิ้นที่เท่า ที่มี

ที่แขน ที่ขา ที่คอ เป็นมือเท้าแขนขาที่อิสระรำฟ้อนอยู่ได้ เพราะ
ไม่ถูกอุปาทานผูกมัด นี่จึงจะเรียกว่าเดินรำตามแบบพระอริยเจ้า

คิดดูเถิด ถ้าเรารู้กันแต่ทางภาษาคน คงไม่อาจจะฟังคำเหล่านี้
นี้เข้าใจ ผู้ที่มีปัญญาพูดว่า “นกไม่เห็นฟ้า” คนโง่ๆ ก็ไม่เชื่อ ทำไม
นกจะไม่เห็นฟ้า เพราะนกมันบินอยู่ในฟ้า

คนมีปัญญาจะพูดว่า “ปลาไม่เห็นน้ำ” คนโง่ๆ ก็ไม่เชื่อ ไม่
เคยนึกว่า ปลาอยู่ในน้ำนั้นไม่อาจจะเห็นน้ำ เพราะมันถึงน้ำ มัน
รู้จักน้ำ

หรือว่า ไล่เดือนที่มุดอยู่แต่ในดิน ก็ไม่เห็นดิน

หรือว่า หนอนที่จมอยู่ในคู เกิดในคู ตายในคู ก็ยังไม่
เห็นคู

ในที่สุด คนนั่นเองไม่เห็นโลก คนที่นั่ง นอน เดิน ยืน อยู่
ในโลกนี้แหละ ไม่เห็นโลก เป็นผู้ไม่เห็นโลก ถ้าเป็นผู้เห็นโลกแล้ว
คงไม่จมอยู่ในโลก คงจะขึ้นมาเสียจากโลกมาอยู่กับธรรมะ

คนไม่รู้ภาษาธรรมเหมือนหนอนจมอยู่ในคู

เพราะคนจมมุดอยู่ในโลกเหมือนหนอนจมอยู่ในคู จึงรู้แต่
ภาษาคนไม่รู้ภาษาธรรม เพราะว่ามัวจมอยู่แต่ในโลก เหมือน
หนอนจมอยู่ในคู เหมือนไล่เดือนจมอยู่ในดิน เหมือนปลากจมอยู่
ในน้ำ เหมือนนกไม่เห็นฟ้า ดังนั้นคนจึงไม่รู้ภาษาธรรม คนรู้แต่

ภาษาคนเลยฟังภาษาธรรมไม่ถูก

อาตมาจะยกตัวอย่างภาษาธรรมะ อย่างรุนแรงมาให้ฟัง เช่น ภาษาธรรมะจะพูดว่า “ยิ่งเดินจะยิ่งไม่ถึง”

คนธรรมดาที่ฟังไม่ถูก เพราะการเดินนั้น ภาษาคนหมายถึง ว่า ต้องการอะไรสักอย่างหนึ่ง แล้วก็เดินไปเที่ยวหา เดินไปจะเอาให้ได้

ยิ่งเดินก็ยิ่งไม่ถึง คือ ไม่ถึงความสงบ ไม่ถึงนิพพาน นิพพาน จะถึงได้เพราะไม่ต้องการ เพราะไม่อยาก เพราะไม่หวัง เพราะไม่ปรารถนา จึงไม่ต้องเดิน ไม่เดินจึงจะถึงนิพพาน ยิ่งเดิน ยิ่งไม่ถึง ยิ่งเอายังไม่ได้ ยิ่งเอาคือ ยิ่งมีต้นหา อยากเอานั้นอยากเอานี้ เป็นนั่นเป็นนี่ มันก็ยิ่งไม่ได้ พอหยุดเอาเสียเท่านั้น มันก็ได้เต็มที่ ขึ้นมาทันที

เกี่ยวกับ ‘การส่งเสียง’ ภาษาธรรมะจะพูดว่า “การส่งเสียง นี้จะไม่ดัง ไม่ส่งเสียงนั้นแหละจะดัง”

หมายความว่า ถ้าเรามีสมาธิ มีความสงบ มีความรำงับแล้ว เสียงของธรรมะจะดังขึ้นมาในจิตในใจ หรือจะพูดว่า สิ่งที่เราพูดได้นี้ ไม่ใช่ธรรมะ ไม่ใช่ของจริง สิ่งที่เป็นธรรมะแท้จริง เอาพูดไม่ได้

อาตมาพูดอยู่ตลอดเวลา นี้ ยังไม่ใช่ธรรมะ ยังไม่ใช่ของจริง เป็นแต่เสียงที่แสดงออกไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจว่า จะไป

ถึงของจริงได้อย่างไรเท่านั้น ของจริงนั้นเอามาพูดไม่ได้ ยิ่งพูด
เท่าไรยิ่งไม่เป็นของจริง พูดได้ก็แต่วิธีที่จะแนะนำที่จะบอกกันว่า
ทำอย่างไรจึงจะถึงของจริง ดังนั้นต้องเลิกพูดกัน

เป็นอันว่าจบเรื่องของการเปรียบเทียบในระหว่างภาษาคน
กับภาษาธรรม และขอให้ท่านทั้งหลายเอาไปคิดไปนึกดูให้ดีว่า
มันจริงตามที่อาตมานึกหรือไม่

อาตมานึกว่าเดี๋ยวนี้เราฟังเทศน์ ฟังปาฐกถา ฟังธรรม
เทศนากันมา ตั้ง ๑๐ ปี ๒๐ ปี ๓๐ ปี แล้วก็มี แต่ทำไมจึงฟังไม่
เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง ไม่เห็นธรรม ไม่ถึงธรรม ที่ฟังไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง
นี้ก็เพราะว่าฟังไม่ถูก

ทำไมจึงฟังไม่ถูก ก็เพราะรู้แต่ภาษาคน ไม่รู้ภาษาธรรม รู้
ฟังแต่ภาษาคน ไม่รู้ฟังภาษาธรรมะ พอได้ยินภาษาธรรม ก็เอา
ภาษาคนเข้าไปจับ เหมือนคนที่โง่เอาคำว่า 'ความว่าง' ในภาษา
คนไปจับกันเข้ากับภาษาธรรม เลยไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจ แล้วพูด
อะไรโง่ๆ ออกมาอีกมากมาย

นี่คือโทษของการที่ไม่รู้ภาษาคนและภาษาธรรมทั้งสองอย่าง
ถือว่าเป็นคนประมาท ยังไม่ไ้บัณฑิตเลย ตรงตามที่พระพุทธ
ภาษิตที่ตรัสว่า

“อุปฺปมตฺโต อุโก อตฺเต อธิคฺนฺหาติ ปญฺชิตฺโต”

บัณฑิตย่อมถือเอาซึ่งประโยชน์ทั้งหลายทั้งสองอย่างได้ เป็น

ผู้ไม่ประมาท

“อตถาภิ สมยาธิโร ปณฺหิตฺติ ปุจฺจติ”

คนฉลาดชื่อว่าเป็นบัณฑิต ก็เพราะรู้แจ้งแทงตลอดซึ่ง
อรรถะทั้งหลายทั้งปวง ดั่งวิสัยนามา ธรรมเทศนาสมควรแก่เวลา
เอว่ ก็มีด้วยประการฉะนี้.

สถาบันบันลือธรรม เป็นองค์การเอกชนที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ให้ดำรงอยู่มั่นคง อันเป็นการสานต่อเจตนารมณ์ของหลวงพ่อบุทธสาสิกขุ แห่งสวน
โมกขพลาราม สุราษฎร์ธานี พระเดชพระคุณ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ หลวงพ่อปัญญา
นันทภิกขุ องค์ประธานสถาบัน ฯ ท่านเจ้าคุณพระสุธรรมเมธี ป.ธ. ๘ (นายบรรลือ
สุชธรรม) อดีตเจ้าคณะจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้ให้กำเนิดธรรมสภา

สถาบันบันลือธรรม ขอกราบเรียนเชิญท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมทุกท่าน ร่วมฟังธรรม
เทศนาจากพระสุปฏิปันโน ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ในโครงการ พบพระ พบธรรม เป็น
ประจำทุกวันเสาร์ ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. ณ อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธ
ศาสนา ท่านที่สนใจสอบถามองค์แสดงธรรมเทศนาได้ทุกวัน...โทร (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕

ภาษาคน ภาษาธรรม

เพื่อให้ทุกชีวิตได้พบกับ วิธีการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ

จ ร ู้ จ ก ต ัว เ อ ง

จ ร ู้ จ ก	ต ัว เ อ ง	ค ำ น ี้ ห ม า ย
ว ่า ค ้น พ บ	ก ำ ้ว ไ ต่	ใ น ต ัว ท ำ น
ห า น อ ก ต ัว	ท ำ ไ บ	ใ ห้ ป ่วย ก าร
ต อ ก น ั ว บ า น	อ ยู่ ใ น เ ร า	อ ย ำ เ ซ ล า ไ ป
ใ น ต อ ก น ั ว	บ ิ ม ฌ ี	ท ี่ เ อ ก อ ุ ต ุ บ ์
เพื่ อ บ ุ ษ ะ ย ์	ค ้น ห า	มา ใ ห้ ไ ต่
ก าร ต รั ส รั	ห ร ี อ รั	ส ี ๒ ไ ต ๗
ล ั วน มา จาก	ค ว า ม ร ู	ต ัว ส ุ เ อ ง

พุทธทาส อินทปัญโญ

ธรรมสภา และ สถาบันบันลือธรรม

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ สนับสนุนและอุปถัมภ์การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ จำนวน ๒๐ บาท
โปรดช่วยกันรักษามรดกธรรมชิ้นนี้ไว้ให้มีอายุยืนนานนับ ๑๐๐ ปี เพื่อเป็นประทีปส่องทางชีวิตแก่อนุชนรุ่นหลัง
ด้วยความสุจริต หวังดี ธรรมสภา และ สถาบันบันลือธรรม ประจักษ์นาให้โลกไปพบกับความสงบสุข